

VIETILE LUI AL. PALEOLOGU COMENTATE DE TUDOREL URIAN CORNEL UNGUREANU

Tudorel Urian are în urmă o bogată activitate de scriitor și de animator, de participant la creșterile și descreșterile vieții literare din ultimele trei decenii. Înainte de a fi exegetul lui Alexandru Paleologu, el este implicat în dinamica unei vieți literare între fermitățile căreia s-a aflat și scriitorul pe care îl studiază. Înainte de elaborarea eseului **Viețile lui Al. Paleologu**, există un lung șir de întâlniri cu scriitorul și cu prietenii săi, cu "familia" sa, cu elita generației sale. Cu alte cuvinte, există un obiect de studiu important, mai puțin numit de comentarii, exegeții, profesorii de literatură: acela al vieții literare care păstrează și trădează secrete, divulgă cu voluptate istorii tabuizate de pagina scrisă sau cifrează momente ale scrisului și ale literaturii. Paginile de eseu ale lui Tudorel Urian, de o reală finețe, se opresc asupra unor autori alături de care exegetul a fost împreună. Critica de identificare e vie și în cazul paginilor despre Mihai Șora, dar și în cazul eseurilor despre Noica, dar și în cazul altor scriitori aflați în preajma lui Alexandru Paleologu. Intrarea între documentele fundamentale ale arhivei Paleologu are un șir de antecedente legate de particularitățile, evoluția, metamorfozele vieții literare, de critica de întâmpinare pe care excelentul cronicar literar o prestează. Autorul le numește în argumentul cărții.

Prima parte recuperează momente esențiale din biografia scriitorului. Noutatea se bazează pe dialogurile cu importantul scriitor, dar și pe documentele CNSAS privitoare la Alexandru Paleologu. Monografia lămurește o parte importantă legată de mitologiile literare iscate de "contribuția" securității la viața literaturii române în perioada 1948-1989. Și, probabil, prin șantaj, prin presiuni, după 1989. Ca atare, principala problemă a unei monografii Alexandru Paleologu pe care Tudorel Urian o rezolvă cu succes este despovărea cercetării operei/vieții scriitorului de mitozofiile postdecembriste. În numeroasele interviuri, unele obținute și de autor, Alexandru Paleologu explică, mărturiseste, se confesează fără reținere. În arhivele CNSAS autorul descoperă numeroase documente legate atât de viața din închisoare a lui Alexandru Paleologu, de relația scriitorului cu gardienii, cu "colegii" de celulă. Și aici exegetul beneficiază de confesiunile scriitorului, de exemplară sinceritate. Confruntarea dintre dosar și mărturie devine fertilă pe multe pagini ale cărții. Sigur că așa fi realizat comparații mai ample și cu alte mărturii, cum ar fi acelea ale lui Noica, din **Rugați-vă pentru fratele meu Alexandru**. Sunt însă bine puse la punct cercetările asupra relațiilor lui Al. Paleologu cu cel mai cercetat scriitor postdecembrist, Nicolae Steinhardt. Este trecut în revistă, cu documentele "în față", cariera de informator a lui Alexandru Paleologu.

Tudorel Urian nu se lasă confiscat de legende pe care media le-a desfășurat în jurul scriitorului, omului politic, aristocratului, ci folosește experiența sa de jurnalist, de scriitor, de istoric literar. Capitolul inaugural realizează portretul posibililor întâlniri postdecembriste cu scriitorul: "Cu precădere în ultimii ani de viață ai eseistului, presa vorbea despre Alexandru Paleologu ca despre ultimul mare boier al acestei țări. Afirmatia se întemeia mai degrabă pe un tip de prezență fizică a celui dezmiardat cu simpatie de cei apropiați

"conu Alecu", decât pe cunoașterea aprofundată a arborelui său genealogic. Aparițiile publice de după 1990 au fost de mare efect, tot mai rafinate cu înaintarea în vârstă a scriitorului. Costumelor impecabile, cu ne-lipsita batistă în buzunarul de la piept, cămășilor și cravatelor atent asortate, pantofilor strălucitori li s-a adăugat în anii din urmă faimosul baston cu cap de argint. (.....) ținutelor fără reproș scriitorul știa să le adauge o atitudine pe măsură. Deschis, jovial, mereu gata să-și întâlnească prietenii, Alexandru Paleologu cunoștea perfect care sunt limitele familiarității și ale buneii cuviințe. Chipul său distins, conversația inteligentă, nelipsita pipă – de multe ori, stinsă – ținută cu eleganță în mână și dusă cu știință în colțul gurii, totul în disonanță cu lumea vulgară, rapace, prea grăbită, a îmbogățitorilor tranziției au făcut ca nimeni să nu pună la îndoială originile sale nobiliare. Au fost chiar voci care susțineau, fără a fi contrazise, că familia Paleologu s-ar trage din înșiși glorioșii împărați ai Bizanțului". Și apoi o scurtă lămurire: "Poate surprinzător, Alexandru Paleologu nu a fost foarte interesat să lămuirească descendența familiei sale. În general, a evitat subiectul..."

E foarte important să observăm că scriitorul traversase mai multe perioade ale interdicției care îl făceau să-și încredințeze cu mare dificultate adevărurile sale – care aparțineau unei istorii, în anumite perioade, secrete. Nu doar comuniștii priveau cu suspiciune elitele, nu doar comuniștii bănuiau de rele marile familii. Prezența sa de cărturar cu o identitate bine marcată definea lumea, nu mai era nevoie de rămășișul arborelui genealogic. Observația lui Tudorel Urian mi se pare de aceea adâncă și definitivă pentru Alexandru Paleologu.

Trebuie de asemeni semnalată insistența lui Tudorel Urian asupra anilor formării autorului studiat. Locul filozofului, al criticului de teatru și al profesorului Alice Voinescu este esențial în acest sens. După momentul Alice Voinescu și al lecturilor din Caragiale, explicat cu inteligență și farmec de Al. Paleologu, analizat cu atenție de autor, urmează Montaigne. Este importantă convergența modelelor: felul în care lectura fiecărui scriitor favorit e legată de prezența unui Maestru. Atent este studiată și relația lui Al. Paleologu cu Noica. Apropierea și despărțirea de Noica a lui Alexandru Paleologu a fost unul dintre subiectele vii ale criticii anilor optzeci, nouăzeci. Tudorel Urian face dreptate celor doi, demonstrând, cu texte pe care alții le-au uitat, că Alexandru Paleologu revine asupra paginilor sale care numeau sentențios "despărțirea de Noica". Un capitol semnificativ este consacrat "întâlnirii cu Sadoveanu": **Revelațiile vieții și ale literaturii: Mihail Sadoveanu. Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu** ar fi, scrie Tudorel Urian, "O carte esențială, care a schimbat definitiv paradigma de interpretare a impozantului prozator".

Afirmatia că volumul "a schimbat definitiv paradigma de interpretare a impozantului prozator" poate că ar merita nuanțări. În anii treizeci, anii apariției **Crengii de aur**, toți exegeții citiseră mărturia lui Sadoveanu din **Adevărul literar și artistic** că volumul fusese scris în virtutea opțiunilor sale masonice. Între 1948 și 1989 cărțile lui Sadoveanu, dar și confesiunile sadoveniene mai vechi fuseseră serios cenzurate. Orice aluzie

religioasă a fost exclusă, după cum fuseseră eliminate paginile despre Basarabia. Apariția cărții a iscat o reacție vehementă a lui Marin Mincu care susținea, pe drept, că înaintea lui Alexandru Paleologu, el se ocupase de simbolurile masonice din **Creanga de aur**. Așa fi putut scrie și eu că înaintea lui Marin Mincu, în nr 8/1968 din **Orizont** am scris un eseu despre **Sadoveanu și ceremonia parabolei** în care numeam regimul masonic al rețelelor simbolice. Adevărul este însă cel subliniat de Tudorel Urian: cartea lui Alexandru Paleologu a schimbat paradigma de interpretare a lui Sadoveanu. Că respectiva carte nu e un studiu, care să citeze cu fidelitate toate contribuțiile cercetătorilor, e adevărat, dar mai adevărat este că eseurile lui Alexandru Paleologu, între care se numără și acesta, mizau pe relația cu cititorul, pe fidelitatea lui față de farmecul comunicării cu emitenții. Cartea despre Sadoveanu, scrie Tudorel Urian, este una a "căii către sine": gândită în închisoare, ea exprimă vibrațiile interioare, formarea sub semnul tainei. Și al inițierii.

Un capitol important al cărții este **Lecțiile vieții: pe cărările paradisului și ale infernului**. Originală este, în deschiderea acestui capitol, **O plimbare în lumea de ieri**, apelul la celebrul volum al lui Mihai Șora, **Despre dialogul interior**, inaugurat cu acest motto: "Problema omului: cum să trăiască asemeni unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om". Comentariul autorului: "În lumea contemporană, [...] în goana tot mai bezmetică după obiective de tot felul, omul este pe cale să-și piardă dimensiunea verticală și, odată cu ea, elementele care o definesc, sentimentele, puterea de a admira, dorința de cunoaștere, bucuria de a zâmbi unui necunoscut, obișnuința de a nu trece cu indiferență pe lângă frumosul care ne înconjoară. Cu alte cuvinte [...] tot ceea ce este susceptibil să ofere ființei umane vigoarea de neclintit a unui copac". Criticul literar, dar și moralistul atrage, sub semnul "Alexandru Paleologu" atenția: "Dacă astăzi cei mai mulți oameni sunt sclavii exteriorității, fugii decerebrate către obiective cât mai palpabile, pentru

intelectualii de factură clasică, precum Mihai Șora sau Alexandru Paleologu, consolidarea dimensiunii verticale a propriei ființe umane reprezintă principalul scop al existenței. Tot ce se întâmplă în exterior – atât în bine, cât și în rău – nu face decât să îmbogățească structura interioară, care dă ființei vigoarea unui copac".

Memorabil apelul la "dialogul interior" al lui Mihail Șora! Este memorabil, fiindcă iluminează, dintr-un unghi de vedere corect, nou, dosarul de închisoare al lui Alexandru Paleologu, cu oscilațiile eroului – cu încercările de acomodare, de înțelegere, de salvare ale încarceratului. Dialogurilor directe cu Alexandru Paleologu, dosarelor descoperite la CNSAS, cărților din bibliografia fundamentală li se adaugă deci dialogurile cu intelectualii de "factură clasică". Critica de identificare propune și ilustrează, aici, o normă morală. Tudorel Urian realizează, nu doar printr-o monografie, ci și prin apelul la un șir de personaje, imagini posibil modelatoare ale culturii române.

CĂRȚILE LUNII MAI

